

JAN HJÄRPE, Sharia. Gudomlig lag i en värld i förändring. Norstedts, Stockholm 2005, 253 s.

Undertecknad recensent och lärare i den obligatoriska kursen i komparativ rätt vid Juridiska fakulteten i Lund har en gång efter en föreläsning om de islamiska rättssystemen konfronterats av en missnöjd kvinnlig muslimsk student som menade att föreläsningen framställt islam på ett felaktigt sätt. De i föreläsningen omnämnda exemplen på kvinnofientliga rättsregler i olika islamiska länder återspeglar enligt studenten inte den äkta och sanna islamiska rätten utan bygger på olika regimers medvetna eller omedvetna förvrängningar av Koranens och Profetens ord. I mitt svar till studenten beklagade jag naturligtvis om jag sårat hennes religiösa känslor men jag klargjorde också att min föreläsning handlade om juridik och inte om teologi. Även bortsett från min bristande teologiska skolning kan jag, som inte ens är muslim, knappast besitta någon objektiv kunskap om vilken som är den äkta och sanna betydelsen av de heliga skrifterna och berättelserna: till syvende og sidst rör det sig ju om en religiös tro. Att de som gudomliga uppfattade islamiska beteenderegler är av betydelse för oss jurister beror inte huvudsakligen på teologiska värderingar utan först och främst på det faktum att ett stort antal länder har upphöjt sin förståelse av de religiösa islamiska reglerna — hur felaktig denna förståelse än må vara enligt vissa andra muslimer — till ”gällande rätt”. Trots att de islamiska källorna ofta tolkas olika av makt-havarna i de olika islamiska länderna är den gemensamma kärnan så betydande att den motiverar att även de svenska juristerna skaffar

sig åtminstone en översiktlig kunskap därom.

Även bortsett från att det islamiska regelsystemet är av intresse i sin egenskap av gällande rätt i ett antal viktiga länder (låt vara att praktiskt taget alla dessa länders rättssystem är blandade, dvs. islam råder i t.ex. familjerätten medan t.ex. affärsrätten domineras av västerländska rättsprinciper ärvda av den f.d. kolonialmakten) är vissa kunskaper om det islamiska regelsystemet av betydelse för förståelsen av t.ex. de muslimska invandrarnas svårigheter att i alla lägen anpassa sig till den svenska rättsordningens krav. Detta betyder naturligtvis inte att man skall försöka att ursäkta och straffbefria den muslimske fader som olovligen tar sina barn från deras icke-muslimska svenska moder och för dem från Sverige till sitt gamla hemland, men det skadar inte att förstå att han måhända anser sig vara tvungen att agera på detta sätt för att uppfylla sin religiösa plikt att se till att barnen uppfostras till muslimer. På liknande sätt kan det vara värdefullt att i t.ex. asyl- och avvisningsärenden kunna förstå problemens islamrelaterade bakgrund. Även i dessa fall är det naturligtvis mindre intressant huruvida fadern eller den asylsökande har tolkat islam rätt eller fel enligt någon utomstående teologs åsikt.

Jan Hjärpe, professor i islamlologi vid Lunds universitet, är visserligen religionshistoriker och inte jurist, men han är utan tvekan landets främsta och mest kända expert på bl.a. hur de islamiska reglerna förstås och tillämpas i olika delar av den islamiska världen, såväl av staten som av befolkningen (det sista är av stor betydelse med

hänsyn till att staten i vissa islamiska länder är svag och inte klarar av att i strid med befolkningens uppfattning genomdriva sin tolkning av reglerna). Den föreliggande boken syftar till att för läsarna förklara det islamiska regelsystemets bakgrund och källor, beskriva hur de mest intressanta reglerna rörande familj, ekonomi, straff, krig osv. fungerar (eller inte fungerar) i praktiken och visa vad som händer när de kolliderar med västerländska rättsregler och beteendemönster, bl.a. våra uppfattningar om mänskliga rättigheter.

Förutom förordet, litteraturavisningar, register över citerade Koranställen och sakregister består boken av fem avsnitt. Det första avsnittet utgör en inledning till problematiken, avsnitt två ägnas åt Koranen som är de islamiska reglernas huvudkälla, avsnitt tre beskriver de övriga källorna (i huvudsak hadithberättelser och islamisk rättsvetenskap i de olika rättskolorna) och avsnitt fyra ger, i form av de frågor och svar som förekommer i islamiska massmediers frågespalter, exempel på hur islam påverkar de troendes vardagsliv. Det femte och sista avsnittet tar under rubriken "Shariadebatt" upp ett antal aktuella frågor där gängse islam och västerländsk rätt stundom synes ha svårt att dra jämt (t.ex. ränteförbudet, religionsfrihet, jämställdhet, demokrati, våldsanvändning) och beskriver dessutom ett antal fall där bl.a. asylsökande haft svårt att hos de svenska myndigheterna vinna förståelse för sina islamrelaterade problem i hemlandet.

Som rättsvetenskapsman har man det svårt att vid läsningen av boken undgå att bli imponerad av de islamiska rättslärdas kreativitet, som bl.a. kommit till uttryck i de många sätt som de uppfunnit för att kunna uppnå vissa resultat som

vid första påseende verkar vara klart oförenliga med islam. Så kan t.ex. ränteförbudet helt legitimt kringgås genom att låntagaren köper en sak från långivaren på kredit och omedelbart säljer den tillbaka mot en lägre kontant betalning (s. 76) och olikheten i arvsrätten mellan brorslott och systerslott kan — som i Egypten — i praktiken lagstiftas bort genom en regel om "underförstått" testamente till dotterns förmån (s. 94).

Boken kan varmt rekommenderas till alla som önskar att få en utmärkt och insiktsfull introduktion i ett regelsystem som de flesta svenska jurister uppfattar som exotiskt och svårbegripligt men som påverkar vardagen för en inte obetydlig del av den svenska befolkningen och dessutom har kommit att spela en viktig roll för förståelsen av många aktuella världshändelser. Vid läsningen är det viktigt att hela tiden hålla i åtanke ett viktigt klagörande som finns redan i förordet (på s. 8), där författaren markerar att han inte har för avsikt att ta ställning i teologiska tolkningsfrågor, utan vill förklara den debatt som faktiskt förs. Detta innebär också att han inte kritiserar och tar avstånd ifrån hur islam tolkas i vissa länder eller av vissa grupper, hur stötande deras praktiker än kan framstå ur svensk synvinkel. För egen del saknar jag en närmare behandling av paradiset och dess roll i den islamiska teologin; de självmordsaktioner som ägt rum i New York, London, Israel, Indonesien, Irak osv. skulle förmodligen inte varit möjliga utan religionens löfte om belöning för den som faller i ett heligt krig (s. 110). Denna fråga ligger dock naturligtvis utanför en västerländsk jurists kompetensområde.

Michael Bogdan

I detta häfte (s. 1–99) har medverkat bl.a.

Ludvig Beckman, professor i statsvetenskap vid Stockholms universitet

Ingeborg Simonsson, doktorand vid Stockholms universitet

Ulf Öberg, doktorand vid Stockholms universitet

Urban Båvestam, advokat på Mannheimer Swartling advokatbyrå

Svante O. Johansson, professor vid Handelshögskolan vid Göteborgs universitet

Jessika van der Sluijs, doktorand vid Stockholms universitet

Michael Bogdan, professor vid Lunds universitet